

MAANPUOLUSTUS JA RAUHANLIIKKEET

Valtiotieteen tohtori Jukka T a r k k a

(Esitelmä Sotatieteellisen Seuran vuosikokouksessa 9. 4. 1984)

Usein käy niin, että ylivoimaisen hyväksi ja pakottavan tärkeäksi tunnettu asia alkaa kahlita ihmistä. Jos kaikki asiat on suhteutettava yhteen kuningasajatukseen, hallinnassa pysyvä älyllinen sektori kapenee ja henkinen joustavuus vähenee. Mikään muu ei ole tekemisen arvoista kuin se, mikä tulkitaan suuren päämäärän edistämiseksi — ja siksi voidaan tulkita miltei mitä vain. Niinpä esimerkiksi rauhantyön kyltiksi näyttää kelpaavan se työ, mitä ihmiset muutenkin tekisivät tai vaikka sirkustempuut. Rauha hallitsee kaikkea läpäisyperiaatteella.

DEMOKRATIA

Myös sotilaallisesta maanpuolustuksesta vastaavien piirissä on tätä yksisilmäisyyden perinnettä. Suomen historiassa on aika, jolloin turvallisuuden ajateltiin perustuvan lähes yksinomaan aseisiin ja kaikki asiat yhteiskunnassa suhteutettiin maanpuolustukseen. Tätä ajattelutapaa rauhanliikkeet arvostelevat utterasti ja saavat suuren osan elinvoimastaan juuri siitä. Näin tehdessään ne tietysti haukkuvat jo kauan sitten pystyyn kelottunutta puuta — ehkä siksi, että se sopii niiden omaan hengenmaisemaan niin hyvin, vaikka se on kuollut: vanhakantainen rautaa-rajalle -ajattelu on henkiseltä rakenteeltaan hyvin lähellä muodikasta rauhanaktivismia. Ne molemmat ovat yksioikoista ja epä-älyllistä Besserwisser-julistusta.

Rauhanliike on syvästi demokraattinen ilmiö. Siihen on siksi sisäänrakennettu myös demokratian keskeinen heikkous, joka on massojen hybris. Se että laajat kansanjoukot ja ihmisten enemmistö ajattelee jollakin tietyllä tavalla, ei vielä merkitse sitä, että niillä olisi hallussaan koko totuus. Harvoin kaikki viisaus ja valo keskittyy vain yhteen ryhmään. Sekä historia että looginen päättely osoittavat pikemminkin toiseen suuntaan. Tullakseen suurten kansanjoukkojen hyväksymäksi tavanomaiseksi viisaudeksi maailmankuvaa on yksinkertaistettava niin pitkälle, että monen sitä ilmaisevan väitteen totuusarvo alkaa käytännön tasolla heikentyä.

Siksi turvallisuuspolitiikassa — kuten politiikassa yleensäkin — johtajien on uskallettava johtaa viisaasti tietämällään tavalla siitä huolimatta, että tietävät kansan enemmistön ehkä ajattelevan toisella tavalla. Demokratia ei tarkoita sitä, että johtajien on aina haistettava, mistä päin tulee ja reivattava purjeensa milloin minkin puuskan mukaan. Heidän on johdettava oman älynsä ja näkemyksensä mukaan ja seuraavissa vaaleissa kansa vaihtaa johtajat, jos he tekevät virheitä.

Suomenkin historiassa on ratkaisevia vaiheita, joissa turvallisuuspoliittinen johto on tietoisesti toiminut vastoin kansan asenteissa elävää tahtoa. Jälkeenpäin myös kansan suuri enemmistö on tullut huomaamaan, että johtava eliitti oli oikeassa ja enemmistön kansalaismielipide oli rajoittunut. Johtajat eivät tietysti ole aina oikeassa, mutta ei ole kansakaan. Demokratian ongelma on siinä, että kansan tahto voittaa viime

kädessä aina — myös silloin kun se on väärässä. Kansan demokraattisiin oikeuksiin kuuluu siis myös tehdä tyhmyyksiä omaan laskuunsa. Johtajiksi valittujen poliittikojen velvollisuuksiin taas kuuluu yrittää estää kansaa tekemästä tyhmyyksiä — silläkin uhalla että voivat siinä yrityksessä menettää johtajanpaikkansa.

TUNNE JA EDUT

Ehkä pahin rauhanliikkeen perusfilosofiaan rakennettu yksinkertaisuus perustuu siihen ajatukseen, että valtioiden väliset suhteet määräytyvät samojen lakien mukaan kuin ihmisyksilön suhteet. Jos ihmiset ovat ystäviä keskenään, sotia ei tule, sanoo tämä tavanomainen totuus. Harmonisten ihmissuhteiden puolesta puhuminen on lämpimästi kannatettava ajatus. Tämä sinänsä oikea näkökohta ei saisi peittää alleen sitä ikävää mutta konkreettista historiallista kokemusta, että valtiot eivät toimi samoin perustein, samoin arvostuksin ja samalla moraalilla kuin ihmisyksilöt. Sodan todennäköisyys ja siis myös tämän todennäköisyyden pienentämismahdollisuudet riippuvat valtioiden välisistä suhteista, ei yksilöiden suhteista.

Tuntuu tietysti karkealta, mutta valtiot eivät koskaan toimi ystävyys, rakkauden tai auttamishalun pohjalta kuten yksittäisten ihmisten sanotaan joskus toimivan. Tämän asian toteaminen onkin kiusallista, mutta sitä ei voi kiistää tai unohtaa siksi, että se on kiusallista. Se, että valtiot eivät tunteile, on myös positiivinen ilmiö. Ihmisillä on hyvin yleinen taipumus toimia vihan perusteella, mutta koska valtiot eivät tunteile, ne eivät myöskään vihaa. Valtion tunteettomuus toimii useimmiten rauhan hyväksi. Ihmisyksilöiden väliset tunteet kuten ystävyys — ja joskus myös rakkaus — tulevat ja menevät. Kansainvälisiä suhteita ja rauhan mahdollisuuksia ei ole varaa rakentaa tunteiden tällä tavalla ailahtelevalle pohjalle. Siksi turvallisuuspolitiikka rakennetaan aina etujen varaan. Kun yhteistyö perustuu yhteisille eduille, sen pohjalta voi parhaimmillaan syntyä myös ystävyyttä.

Vanha viisaus siitä, että valtioilla ei ole ikuisia ystäviä eikä ikuisia vihollisia vaan vain pysyviä etuja, ei merkitse kansainvälisten suhteiden vararikkoa. Juuri tässä on rauhanmahdollisuuksien kiinnostavin läpimurtokohta. Kestävä rauha voidaan rakentaa yhteisten etujen varaan, sillä ne pysyvät.

ASEIDEN ROOLI

Rauhanliikkeen suuriin paradokseihin kuuluu se, että sen kannattajat julistavat kaikista innokkaimmin sodan väistämättömyyttä. Se johtaa ne korostamaan aseellisen sektorin painoarvoa enemmän kuin esimerkiksi sodan ammattilaisina pidetyt sotilaat tekevät. Kun rauhanliikkeiden todistelu ylikorostaa asevoimaa, myös virallisen turvallisuuspolitiikan edustajat ovat joutuneet keskusteluun osallistuessaan käsittelemään laajalti aseellisen valmiuden todellista merkitystä turvallisuuspolitiikassa. Tämä ei johdu siitä, että turvallisuuspolitiikkamme olisi militarisoitumassa vaan siitä, että rauhanliike on militarisoinut turvallisuuspoliittisen keskustelun.

Sotilaallisten näkökohtien erittely ei merkitse sitä, että niitä pyrittäisiin nostamaan toiselta ensimmäiselle sijalle turvallisuuspolitiikan kokonaisrakenteessa. Näiden näkökohtien esittämisen motiivina on vain halu estää puolustuspolitiikan joutuminen toiselta sijalta jollekin alemmalle sijalle turvallisuuspoliittisten osatekijöiden tärkeysjär-

jestyksessä tai kokonaan niiden ulkopuolelle. Ei ole epäilystäkään siitä, missä turvallisuuspolitiikan painopiste on, se on ulkopoliitikassa. Aseellinen puolustuskyky on toiseksi tärkein turvallisuustekijä, eikä ole epäilystäkään siitä, että se on välttämätön tasapainoa ja uskottavuutta luova tekijä.

Poliittinen sektori operoi ja sotilaallinen sektori tukee sitä. Sotilaallisen valmiuden tarkoituksena ei ole voittaa jokin tulevaisuuden sota. Sillä on sama tarkoitus kuin turvallisuuspolitiikalla yleensäkin — ja myös rauhanliikkeellä — estää sotaan joutuminen.

VÄÄRÄ SOTA

Suomen puolustuskoktriinia on arvosteltu esimerkiksi siitä, että se valmistautuu väärään sotaan — tavanomaisin asein käytävään taisteluun, vaikka elämme ydinaseiden aikaa. Viime aikoina lännen demokratioissa käyty strateginen keskustelu sivuaa merkittävällä tavalla tätä väitettä ja tukee Suomessa tehtyä valintaa.

Ydinaseet ovat niin voimakkaita, että ne menettävät ylivoimaisen tehonsa takia uskottavuutensa. Ainakin USA:ssa ja Ranskassa, osittain myös Saksan liittotasavallassa on viime aikoina alettu julkisestikin pohtia sitä, että juuri tästä syystä sodan todennäköisin kuva on tavanomaisilla aseilla käytävä taistelu.

Vääränlaiseen sotaan ovatkin ehkä varautuneet supervaltojen johtamat liittokunnat, jotka tähän asti ovat perustaneet kaiken ydinaseisiin. NATO:n sisällä näytävät painoarvoa saavan nyt yhä enemmän ne puheenvuorot, jotka vaativat huomion kiinnittämistä tavanomaiseen aseistukseen. Jos sota puhkeaa, sitä käydään niillä. Siinä tilanteessa ydinsota on estettävissä vain jos tavanomainen voima riittää tilanteen stabiloimiseen ennen varsinaisen helvetin irti pääsyä.

Näinhän Suomessa on ajateltu aina jo pelkästään olosuhteiden pakosta: paras tahoa sitä mikä on pakko. Mutta samaan ratkaisuun ovat tulleet myös sellaiset, joilla oli sekä taloudellisesti että teknisesti todellinen ydinaseoptio — viimeksi Ruotsi 1960-luvulla.

TAVOITE

Suomi on maantieteellisesti ja poliittisesti niin edullisessa asemassa, että viisaalla turvallisuuspolitiikalla se pystyy huomattavasti pienentämään ydinasehyökkäyksen kohteeksi joutumisen riskiä. Tämä on etu, jota esim. Keski-Euroopan maat eivät pysty saavuttamaan, vaikka ne harjoittaisivat millaista turvallisuuspolitiikkaa tahansa, koska ne sijaitsevat siellä missä ne sijaitsevat.

Niin kauan kuin Suomen alue on suomalaisten hallussa, maa ei ole ydinasehyökkäysten ensisijainen eikä edes todennäköinen kohde. Tämä on aseellisen puolustusvalmiuden keskeinen tavoite, ja se on saavutettavissa nimenomaan tavanomaisin asein. Suomen puolustusvoimien olemassaolon ideana ei ole se, että niiden pitäisi pystyä tuhoamaan kaikki ajateltavissa olevat vastustajat. Niiden tavoitteena on tehdä Suomen alueen käyttö supervalloille ensisijaisesti tarpeettomaksi ja toissijaisesti liian kalliiksi ja hankalaksi.

Suurimman palveluksen maalle puolustusvoimat tekevät siis siinä tilanteessa, josta puhutaan esimerkiksi YYA-sopimuksen toisessa artikkelissa eli siis silloin kun Pohjois-Euroopassa vallitsee jännittynyt tilanne, joka uhkaa kehittyä sodaksi. Jos puolustusvoimat pystyvät pelkällä olemassaolollaan estämään maan joutumisen sotilaallisten

toimien piiriin, niin niihin investoidut aineelliset ja henkiset pääomat tuottavat uskottoman korkeaa korkoa sekä poliittisesti että aineellisesti.

Tämä pitäisi paikkansa vaikka YYA-sopimusta ei olisi olemassa. Tämä pitää erityisen hyvin paikkansa siksi, että Suomen alueen pysyminen sotatoimien ulkopuolella on edullista paitsi Ruotsille myös Neuvostoliitolle ja Norjalle, siis NATOLle ja Varsovan liitolle. Tämän meille ja meidän naapureillemme edullisen tilanteen varmistamiseksi on olemassa mm. YYA-sopimus. Sen syvin tarkoitus ei ole toteutettavissa jos Suomi laiminlyö puolustuskykynsä ylläpidon.

ESIMERKKI

Yksipuolisen aseriisunnan puolesta esitetyt väittämät perustuvat tavallisesti siihen ajatukseen, että Suomen tapainen pienikin maa voisi saada kansainvälisessä yhteisössä ihmeitä aikaan toimimalla hyvänä esimerkkinä. Sitä Suomi on jo tehnytkin monessa keskeisessä asiassa merkittäväällä tavalla, mutta viisaan esimerkin antama hyvä vaikutus ei ole säteillyt omien rajojemme ulkopuolelle.

Sodanjälkeisellä ulkopoliitikalla olemme luoneet koko maailmassa hyvin poikkeuksellisen ja merkittävän esimerkin siitä, miten hyvin kaksi eri kokoista ja erilaisten ideologis-taloudellisten rakenteiden varaan kehittynyttä valtiota voi tulla toimeen ja rakentaa molempia osapuolia hyödyttävän monikanavaisen yhteistyöverkon. Esimerkki ei ole kelvannut.

Suomen puolustuspolitiikka on taloudellisten resurssien sanelemasta välttämättömyyden pakosta johtanut siihen, että meidän aseinvestointiemme BKT-osuus on maailman alhaisimpia. Puolentoista prosentin tasolla annettu hyvä esimerkki ei ole tehonnut. Ei ole perusteita sille uskolle, että 0 prosentin tasolla esimerkki tehoaisia yhtään sen paremmin. On turha kuvitella, että muut tekisivät jotain ihailtavaa vain siksi, että pieni Suomi antaisi hyvän esimerkin.

KAIKKI TAI EI MITÄÄN

Rauhanliikkeissä näkyy myös muissa aatteellisissa ryhmittymissä usein havaittu pyrkimys aatteelliseen puhtauteen ja selvälinjaisuuteen. Moraalisen pelottomuuden osoituksena se on sinänsä kunnioitettava ominaisuus, mutta se on vaarallinen, jos se johtaa huonoon logiikkaan. Rauhanliikkeiden piirissä ei aatteellisen puhtauden tavoittelussa ole suostuttu tyytymään ns. negatiiviseen rauhaan eli siis siihen, että sotaa ei ole.

Todelliseksi rauhaksi monet rauhanaktivistit hyväksyvät vasta positiivisen rauhan, joka tarkoittaa sitä, että maailmassa vallitsee tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, hyvinvointi ja onni. Tämä on hyvä päämäärä, jota kaikki kannattava, mutta vaarallinen päähänpinttymä, jos se johtaa kaikki-tai-ei-mitään -asenteeseen. Jos rauha katsotaan mahdolliseksi vain silloin kun sorto, vääryys ja kurjuus maailmasta on poistettu, rauha on ikuisiksi ajoiksi saavuttamaton.

Jos suhteellisten arvojen maailmassa aletaan vaatia yhden arvon absoluuttista toteutumista, asetetaan ylivoimainen ja kohtuuton vaatimus. Tällainen vaatimustaso ei edistä sen tavoitteen saavuttamista, johon sillä pyritään. Täydellisyuden tavoittelu ei tavallisesti johda täydellisyyteen vaan turhautumiseen — ja pahimmillaan katkeroitumiseen. Näyttää siltä, että rauhanliikkeiden piirissä on käymässä juuri näin.

TIETÄMISEN TUSKA

Historian kulku ja politiikan tekemisen perusteet eivät ole muuttuneet ratkaisevasti siitä, mitä ne aikaisemmin ovat olleet. Sen sijaan ihmisten tietoisuus tapahtumisesta on muuttunut ratkaisevasti. Nykyaikaiset tiedotusvälineet ovat mullistaneet täydellisesti ihmisen henkisen miljöön. Sanomalehti on vaikuttanut suuriin joukkoihin ehkä 100 vuotta, radio 50 ja televisio 20 vuotta.

Tiedotusvallankumous on luonut uuden ihmisen psyken, joka johtaa massat uudelleen toimintaan. Maailmassa tapahtuva tapahtuminen on edelleen yhtä kovaa ja häikäilemätöntä kuin aina ennenkin, mutta nyt kaikki joutuvat näkemään sen todellisen luonteen. Jokainen kadullakulkija kantaa mielessään samaa epä tietoisuutta ja kauheiden mahdollisuuksien kaaosta, jota ruhtinaat ja valtiomiehet ovat kantaneet koko historian ajan.

Tämä tietämisen tuska selittää ihmisten valmiuden marssille, mutta se ei tarkoita sitä, että marssilla voitaisiin muuttaa pelottavaa tulevaisuutta. Parhaassa tapauksessa se ehkä auttaa kestäämään tietämisen tuskaa. Jos rauhanmarssilla on tämä terapeutin merkitys, niin silloin se on hyödyllinen ilmiö. Muuta merkitystä sillä ei ole.

KONSENSUS

Rauhanliikkeen ja sotilaallisesta maanpuolustuksesta vastaavien ihmisten näkemykset tuntuvat jo lähtökohdiltaan niin etäisiltä, että niiden ohjaaminen yhdensuuntaiseksi konsensuksen hengessä näyttää ylivoimaiselta, vaikka tavoitteet ovat itse asiassa yhtenevät. Myös sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitus on välttää sodan syttyminen.

Mitä lähemmäksi käytännön tasoa mennään sitä voimakkaammaksi vastakohtaisuus näyttää kasvavan. Rauhanaktivisti ei voi ikinä hyväksyä sitä ajatusta, että torjuntahävittäjä, panssaritorjuntaohjus ja herätemiina ovat rauhan turvaamisen välineitä, vaikka valtiomiehet, sotilaat ja historian harrastajat tietävät, että niin se selvästikin on.

Kansakuntaan kuuluvat kuitenkin myös rauhanaktivistit, aseistakieltäytyjät ja yleiseksi mielipiteeksi arvelemaan muotivirtauksia myötäilevät poliitikot. Myös kaikilla näillä ryhmillä on mielipiteen ilmaisun vapaus ja oikeus yrittää vaikuttaa. Konsensus ontuu, jos nämä ihmiset eivät jollakin tasolla tue maanpuolustustyötä. Kansallisen yhtenäisyyden takia olisi tärkeää löytää jokin yhteinen arvo tai tekijä, joka yhdistäisi rauhan tavoittelemisen menetelmistä eri mieltä olevat ryhmittymät.

Konsensus ei tietenkään ole mikään arvo sinänsä. On myös sellaisia asioita, joista ei voi tehdä kompromissia edes konsensuksen hyväksi. Laajapohjainen yhteisymmärrys edes yleisellä tasolla on muutenkin vaikea harjoitus. Paavo Haavikko, joka toteaa monet muutkin asiat tavallista terävämmiin, on kiteyttänyt näennäiskonsensuksen keskeiset ongelmat näytelmässään Kuninkaat, veljekset ”Asia on aina niin, että kun tämän maan herrat ovat yhtä mieltä niin ne eivät puhu samasta asiasta, ja jos ne puhuvat samasta asiasta niin ne alkavat siitä riidellä.”

Näistäkin ongelmista huolimatta olisi tärkeää löytää yhteinen pohja alueella, jolla luovuttamattomista arvoista ei tarvitse luopua, jolla yksimielisyys ei johdu eri asioista puhumisesta ja jolla samasta asiasta voidaan puhua riitaan joutumatta.

PERUSARVOT

Tällainen yhteinen tekijä saattaa löytyä suurten kansallisten perusasenteiden tasolta. Vaikka monilla yhteiskunnan osa-alueilla vallitsee syviäkin vastakohtaisuuksia, näyttää yksimielisyys kasvavan sitä suuremmaksi mitä lähemmäs kansallisia peruskysymyksiä tullaan. Se kasvaa niin suureksi, että sen piiriin väistämättä kuuluu myös melkoinen joukko rauhanaktivisteja.

Jo yli puolet suomalaisista katsoo poliittisen järjestelmämme toimivan hyvin, vaikka arvostelevat ankarasti puolueita, poliitikkoja ja yksittäisiä poliittisia päätöksiä. Markkinatalousjärjestelmää pitää hyvänä runsaasti yli 80 prosenttia suomalaisista, SKDL:nkin kannattajista selvästi yli 70 prosenttia. Ulkopoliittikan yleisen rakenteen ja pääperiaatteet hyväksyy yli 90 % ja 90 % ihmisistä pitää suomalaisena olemista onneena ja etuoikeutena. Tuntuisi siis siltä, että kansallisen identiteetin suunnalta on löydettävissä yhteinen intressi, jonka pohjalla konsensusta voidaan rakentaa ja pitääkin rakentaa.

Tämä tuntuu ehkä yllättävältä, sillä kansallisuusaate sai toisessa maailmansodassa huonon kaiun. Siihen liitetään joskus vieläkin kiihkoilun ja sapelinkalistelun vivahteita. Kansallisessa ajattelussa ei saisi kuitenkaan olla mitään hävettävää sillä ihmisen olemukseen kuuluu tarve identifioitua johonkin maailmaa henkisesti jäsentävään ryhmittymään, johon oman yksilöllisyytensä voi kytkeä. Historia on osoittanut, että kansakunta on tällainen ryhmä, johon on helpompi samaistua kuin esim. kaisean valtioon, kiihkeään ideologiaan tai abstraktiin uskontoon.

SHAKKI JA POKERI

Kansallinen itsetunto ei ole samaa kuin kansallisuusaate tai valtiollinen itsekkyyks. Se tarkoittaa sen hyväksymistä, että kansa päättää itse, mikä parhaiten palvelee sen etuja ja toimii omien päätöstensä mukaan. Tämä on vastakohta äärirealismille, joka hyväksyy yksinomaan fyysisen voiman olemassaolon perustaksi ja toiminnan motiiviksi. Voimapolitiikan maailmassa poliittisen tilanteen jännitteet ovat aina ilmaistavissa absoluuttisina suureina — divisioonina tai megatonneina — ja ongelmat voi ratkaista taskulaskimella. Tällaisessa maailmassa pieni valtio — varsinkin, jos se sijaitsee kuten Suomi — on todella jo ennakolta tuomittu. Elämä ei onneksi ole näin yksinkertaista.

Sota, tappio ja kansallinen tuho eivät synny jonkin sokean luonnonvoiman sattumanvaraisista purkauksista. Kansainvälinen politiikka rakentuu päättelyllä ymmärrettävissä olevien suhteiden, rationaalisen harkinnan, tahtomisen, osaamisen ja jaksamisen perusteella. Kaikki osapuolet voivat vaikuttaa siihen, myös pienet valtiot ainakin omalla painollaan ja jos ne ovat poliittisesti taitavia, enemmänkin kuin oma painoarvo edellyttäisi. Kansainvälinen politiikka on nimenomaan shakkia eikä pokeria. Kaikki siinä mukana olevat osapuolet tuntevat säännöt ja näkevät melko tarkkaan yksityiskohtia myöden toistensa voimavarat ja aseman — päinvastoin kuin pokerissa, jossa bluffaajakin voi voittaa.

On tietysti totta, että Suomella on käytettävissään etupäässä moukkia maailmanpolitiikan shakkilaudalla. Kokeneet ja kylmäpäiset shakkimestarit pystyvät kyllä pelaamaan niilläkin pitkälle — ja jokus moukka voi muuttua kuningattareksi. Kansainvälinen politiikka eroaa shakista siinä, että suurvaltapolitiikan tarkoituksena ei ole en-

sisijaisesti matti vastapuolesta — kuten shakissa — vaan kaikista tärkeintä on omien etujen edistäminen.

Kansainvälinen politiikka on siis armeliaampi peli kuin shakki. Pienikin valtio pysyy viisaasti käyttämään hyväkseen kansainvälisen politiikan pelisääntöjä, säilyttämään itsenäisyytensä ja turvaamaan olemassaolonsa ellei tapahdu suuren luokan katastrofia. Jos katastrofi sittenkin tulee, niin siinä tapauksessa tuhoutuu paljon muuta kuin vain pieni mutta taitava moukilla pelaaja.

ITSETUNTO

Kansallisen itsetunnon keskeisiä piirteitä on kieltäytyminen valmiiksi ajateltujen vakiomallien noudattamisesta. Se merkitsee itsepintaista vaatimusta miettiä itse, mikä on meille parasta ja tehdä sitten niin kuin viisaalta tuntuu riippumatta siitä, mitä muut tekevät tai meidän ratkaisuihimme ajattelevat. Tämä linja on näkynyt pitkään Suomen ulkopoliittikan historiassa, ei pelkästään sodanjälkeisenä Paasikiven-Kekkonen aikana vaan myös sodan aikana ja erityisesti juuri silloin.

Kansallisen itsetunnon politiikka voi menestyä vain, jos perustana on tietoisuus siitä, että myös muut valtiot harjoittavat politiikkaansa kansallisen itsetunnon ja kansallisen edun pohjalta. Juuri tämä periaate on Paasikiven-Kekkonen linjan keskeinen rakennetekijä. Neuvostoliitto voi rakentaa oman turvallisuuspolitiikkansa Suomen suunnalla yhteistyön ja luottamuksen varaan kun se on nähnyt, että Suomen turvallisuuspolitiikan — ja siis myös sen puolustuspolitiikan — motiivina on Suomen oma etu eikä mikään muu näkökohta. Oman edun pohjalle rakennettua turvallisuuspolitiikkaa Neuvostoliitto ymmärtää kaikista parhaiten sillä se itse harjoittaa samaa politiikkaa.

Kansallisen itsetunnon peruselementit ovat edelleen samat kuin 1940-luvun vaikeina vuosina, joiden kuluessa rakennettiin Paasikiven-Kekkonen linja. Kun siinä paineessa pystyttiin rakentamaan konsensus hyvin toimivan kansallisen itsetunnon turvallisuuspolitiikan perusteella, sellainen pystytään varmasti ylläpitämään tämänkin päivän tilanteessa, joka epävarmuudestaan huolimatta on sentään monessa suhteessa parempi kuin sodanjälkeinen aineellinen, sotilaallinen ja henkinen ahdinko.

Terveen kansallisen itsetunnon politiikka merkitsee edelleen sitä, että pidämme itsepintaisesti kiinni oikeudestamme päättää itse, mikä on meille edullisinta ja tehdä niin kuin viisaalta tuntuu. Juuri näin maanpuolustustyön tekijät ovat aina ajatelleet. Tarkemmin katsoen tuntuu siltä, että ilmeisesti suuri osa rauhanaktivisteistakin ajattelee niin. Vaikka nämä ryhmät välillä vähän riitelevätkin, ne puhuvat selvästi samasta asiasta, ja se on todellisen konsensuksen ehdoton edellytys.